

Trendtalk: de ruimtelijk-economische toekomst van Nederland

Voice-over: Platform31.

Thomas van Zijl: Welkom bij deze trendtalk over de ruimtelijk economische toekomst van Nederland. Mijn naam is Thomas van Zijl. Het Rijk werkt aan een nieuwe Nota Ruimte en Ruimtelijke Economische Visie voor Nederland. Niks te laat, want Nederland loopt vast door grote obstakels als stikstof, netcongestie, een stagnerende arbeidsproductiviteit en structurele problemen op de arbeidsmarkt. Verhalen van industriebedrijven die wegtrekken, mkb-bedrijven die stoppen zijn bijna dagelijkse kost in het nieuws. Ook internationaal is er veel gaande. In de Verenigde Staten ontketende Donald Trump een handelsoorlog die de economische positie van Europa en het Nederlands bedrijfsleven enorme schade berokkent.

Thomas van Zijl: China voert een zeer agressieve handelspolitiek waar Europa maar moeilijk mee om weet te gaan. En dan is er ook nog de oorlog in Oekraïne die ons dwingt om op het gebied van energie en veiligheid fors te investeren in onze strategische autonomie. Wat vraagt dat van steden en regio's in Nederland? Hoe kunnen zij in dit licht bijdragen aan versterking van de economische structuur en het verdienvermogen van de Nederlandse economie? En wat vraagt het in de transitie naar een circulaire, digitale en inclusieve economie? Welke kansen, maar ook opgaven volgen hieruit voor steden en regio's? En in hoeverre zijn die ambities en doelen houdbaar naar de toekomst? Daarover ga ik in gesprek. Allereerst met Joost van Hoorn, opgavemanager economie bij Platform31. Welkom.

Joost van Hoorn: Goeiendag. Hallo.

Thomas van Zijl: Met meteen maar een grote vraag: hoe werkt Platform31 aan die economie van de toekomst?

Joost van Hoorn: Dat is inderdaad een grote vraag, maar misschien kan ik beginnen met een kleine anekdote. Want ik was eerder deze week te gast bij de gemeenteraad in Hardenberg en daar vertelde de wethouder me dat zijn voorganger vijftien jaar geleden een stuk grond heeft aangekocht naast Wavin - belangrijk bedrijf daar in Hardenberg - vanuit het idee van: mochten ze dus nog eens een keer gaan groeien, dan hebben we vast die grond voor hen beschikbaar. En daar hebben ze jaren later goed gebruik van kunnen maken. En dat noem ik nou nog eens een keer een vooruitziende blik. En dat is precies waar het wat mij betreft ook vandaag over gaat. Welke besluiten kunnen we nu nemen waar we over vijftien of twintig jaar profijt van hebben? En dat geldt in het klein voor een gemeente als Hardenberg, maar dat geldt ook in het groot voor heel Nederland.

Thomas van Zijl: En hoe pakken jullie het aan binnen Platform31? Wat zijn projecten, initiatieven, onderzoeken waarvan je denkt: dat gaat inderdaad wat verder dan morgen,

dat kijkt ook naar overmorgen?

Joost van Hoorn: Wat wij regelmatig doen en in ieder geval ook iedere vier jaar wanneer we aan de vooravond staan van bijvoorbeeld nieuwe gemeenteraadsverkiezingen, dan kijken we een aantal jaar vooruit en dan denken we mee met gemeenten wat er op hen afkomt. We noemen dat trendstudies. Maatwerkstudies doen we ook. Maar we doen dat ook voor individuele gemeenten waarin we echt eventjes een paar jaar vooruitkijken. Wat komt er op die steden af en hoe moeten ze daarmee omgaan? Dat levert voor bestuurders en ambtenaren ook altijd een goeie, goeie inzichten op om weer besluiten te nemen en na te denken over werkzaam beleid.

Thomas van Zijl: Het gaat over grote thema's. Ik noemde ze net al in de introductie. Het gaat over strategische autonomie, het gaat over defensie, het gaat over onze plek in de wereld. Dan zou je kunnen denken: dat is wel heel hoog over. Ik ben bestuurder in de regio. Ik ben bestuurder in de stad. Ik moet kijken hoe het in mijn gemeente eraan toegaat. Hoe vertaal je dat een beetje naar een niveau waarin het ook voor mensen hier in de straat relevant wordt?

Joost van Hoorn: Laat ik toch even bij dat hoge over niveau blijven, want het begint ermee dat we in Europa opgewassen zijn tegen China en tegen de VS, dat we strategisch autonoom van hen kunnen opereren. En uiteindelijk landt dat ook in onze steden en regio's. En wij zijn betrokken en ook een van de aanjagers van het REOS-strategie netwerk, en REOS is een onafhankelijke en inhoudelijke denktank van strategen werkzaam bij grote steden, provincies, ministeries. En daarin denken we na over die ruimtelijk economische toekomst van het land en leveren ook input voor die Nota Ruimte en die Ruimtelijke Economische Visie die gemaakt wordt en binnenkort verschijnt.

Thomas van Zijl: En wordt er voldoende nagedacht over de wat verdere toekomst?

Joost van Hoorn: Ik vind dat het nog wel wat tegenvalt. Ik denk dat daar nog wel... Ja, nadenken, dat is één, maar ook ernaar handelen en dat ook in dat soort beleidsnota's goed terug laten komen, dat is nog wel wat anders. En waar we vanuit REOS voor pleiten, is echt een nieuwe economische politiek. Dus we hebben nieuw ruimtelijk economisch beleid nodig dat ook echt antwoorden geeft op grote uitdagingen en vragen zoals die energietransitie, klimaatadaptatie, ook die ruimte vraagt die gepaard gaat met die circulaire economie en ook vraagstukken van strategische autonomie en veiligheid. En dat begint door in Europa keuzes te maken: op, waar zetten we waarop in, in Europa? En welke technologie willen we sterker zijn?

Joost van Hoorn: Maar het is ook dus van belang hoe dat doorvertaalt naar het Nederlandse schaalniveau en de steden en regio's die we hier hebben. En misschien om daarop aan te vullen: we hebben het afgelopen halfjaar een mooi traject gelopen samen met een aantal hoogleraren. Frank, die er straks ook nog aan het woord komt, die is daar ook eentje van. En daarin hebben we samen met ministeries en steden dat

strategische gesprek gevoerd over die ruimtelijk economische toekomst van Nederland. En een belangrijk aandachtspunt daarbij is echt hoe steden op elkaar afstemmen. Dus wat doe je wel, wat doe je niet, wat doet de een, wat doet de ander? En echt tot keuzes komen. Je kunt niet als iedere stad hetzelfde doen.

Joost van Hoorn: En een van de dingen die dan ook wel aan de orde komt, is: je kan niet allemaal op die circulaire economie inzetten - ja, dat moet ook wel deels - maar bijvoorbeeld ook op gezondheid. Iedere stad heeft een ziekenhuis, maar dat betekent nog niet dat je daar ook de economie rondom dat ziekenhuis helemaal moet aanzwengelen. Dus de kunst is veel meer elkaar aanvullen dan elkaar in de weg zitten. En dat vergt wel echt een plan voor Nederland, want hoe gaan we om met schaarste aan ruimte, energie, water, het beschikbare menselijk kapitaal? Want voor alles geldt eigenlijk: je kunt het maar één keer inzetten. En dat vergt keuzes maken. En helaas maakt de landelijke politiek die keuzes op dit moment onvoldoende en daardoor zit Nederland wel echt een beetje op slot.

Thomas van Zijl: Joost, dank je wel. Aan tafel praat ik erover door met Marcel Michon. Hij is managing partner van Buck Consultants International, Leonie Oosterwaal, hoofd Economische Zaken van de provincie Utrecht, Frank van Oort, professor regionale en stedelijke economie, verbonden aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en Marja Appelman, directeur-bestuurder van Platform31. Welkom. Frank, laat ik bij jou beginnen, want jij werd ook al een beetje in de introductie van Joost naar voren gehaald als iemand die hier wel wat over te zeggen heeft. Ik trap af met de conclusie van Joost. Er worden geen keuzes gemaakt, Nederland zit daardoor op slot. Ben je dat met hem eens?

Frank van Oort: Gedeeltelijk wel, want het maken van keuzes is belangrijk. Je moet niet allemaal hetzelfde doen, want dan ben je met elkaar aan het concurreren. Het zou veel beter zijn als we dat afstemmen. Maar aan de andere kant, je kan ook niet je oude schoenen weggooien als er, als je nog geen nieuwe hebt natuurlijk. Dus iedereen die nu bezig is met productie, met een economie in zijn lokale omgeving, die kan ook niet zomaar voor iets kiezen en iets anders niet doen. Dus het is, dat is een... Ik zeg wel eens: het is een verschil tussen revolutie en evolutie. Je kan zeggen: we moeten nu kiezen. Of we moeten zorgen dat we over een aantal jaren naar een verschillende verdeling toegaan.

Thomas van Zijl: Dus het is helemaal niet zo erg om bepaalde zaken nog een beetje voor je uit te schuiven.

Frank van Oort: Nee, sterker nog, er zijn ook wel belangen bij. We hebben het vaak over Rotterdam en er wordt gezegd: die doet chemie en die doet petrochemie en die doet veel distributie. Daar zijn we heel productief in, maar de toekomst hebben we waarschijnlijk een hele andere energievoorziening dan petrochemie. Ja. Maar dat is nog lang niet uitgefaseerd. Dus het is nog steeds heel veel toegevoegde waarde voor ons, het is nog steeds heleboel werkgelegenheid voor ons. En natuurlijk zijn we wel bezig om

dat te veranderen, om daar verandering in aan te brengen, maar dat kan ook niet van de ene dag op de andere. Dus er is een langere termijn voor nodig. En de vraag is: hebben we die tijd? Want sommige mensen zeggen: we lopen tegen de ecologische muur aan, we lopen tegen de inclusiemuur aan, dat is die brede welvaartsgedachte. Maar aan de andere kant, evolutie creëert veel meer draagkracht dan revolutie. En als we daarnaartoe kunnen, gezien ook die geopolitieke spanningen die daar misschien invloed op hebben, dan zou evolutie een veel beter traject zijn.

Thomas van Zijl: Maar dat gaat ervan uit dat je die tijd nog wel hebt.

Frank van Oort: Ja. Hopelijk wel.

Thomas van Zijl: Ik zie een peinzende blik van Leonie.

Leonie Oosterwaal: Ja, ik zit er toch een beetje over na te denken, want in de regio Utrecht - waar ik natuurlijk vandaan kom - is de ruimte vrij krap, zijn we heel veel belangen aan het stapelen op dezelfde plek en zijn we nu wel op de, op het moment dat we keuzes moeten maken waar we straks geen spijt van krijgen. Bijvoorbeeld voor de circulaire economie. Op bedrijventerreinen hebben die heel veel behoefte aan grote locaties waar ze grondstoffen naartoe kunnen brengen, dus watergebonden kavels, hoge milieucategorieën, want circulair is eigenlijk toch niet zo'n hele prettige grondstof, vaak stinkt het, vaak ruikt het, veel lawaai. We maken dus nu al keuzes om bijvoorbeeld strategisch die plekken te beschermen, zodat je daar in de toekomst gebruik van kunt maken. Dus ik snap de beweging van: laat het gebeuren. Maar als wij nu bijvoorbeeld dan niet zeggen: die kavels, die gaan we nu beschermen zodat we ze hebben op moment dat die circulaire economie echt helemaal op gang komt, dan zijn we ze kwijt. Dus vandaar een beetje mijn peinzende blik, Thomas.

Thomas van Zijl: Daar staat tegenover iemand die dit glimlachend gadeslaat. Marcel, zit jij er een beetje tussenin? Ben jij neutraal?

Marcel Michon: Ik ben een onderzoeker, dus je moet sowieso natuurlijk neutraal zijn. En dit vraagstuk houdt mij uiteraard en mijn collega's ook bezig. Wat wij doen, is eigenlijk aan beide kanten. Dus aan de ene kant berekenen wij: wat is nou de ruimte die je in de toekomst nodig hebt? Daar zijn allerlei prognoses voor. Je kunt ook kijken naar de prognoses omtrent bevolkingsgroei, de prognose rondom toegevoegde waarde. En dan kijken we van: oké, liggen we op koers, is het haalbaar? En dat betekent inderdaad je soms wel nu een keuze moet maken. Bijvoorbeeld in de Nota Economie en Ruimte wordt eigenlijk geopperd dat we ongeveer 2 procent van ons grondgebruik van ons land - oppervlakte - aan werken moeten besteden.

Marcel Michon: En dat klinkt heel weinig, maar dat zijn toch heel veel hectares. En nog mopperen we met zijn allen over verdozing en verrommeling en noem maar op. Maar 2 procent is toch wel ongeveer een minimum. En dat houdt inderdaad soms in dat je bepaalde type terreinen moet bewaken.

Thomas van Zijl: Maar waar zit de [crosstalk 00:10:48]? Ik kom van buiten. Ik denk inderdaad 2 procent aan werken, iets wat iedereen dagelijks doet als het een beetje meezit. Dat is toch heel bescheiden?

Marcel Michon: Is heel bescheiden. Bijvoorbeeld als je het vergelijkt met de ruimte die we voor landbouw in gebruik hebben. Dat is rond de 70 procent. En daar krijg je toch een krachtige politieke partij die ervoor zorgt dat dat ook ongeveer zo wel blijft. En iedere procent moet je bevechten bij wijze van spreken. Maar we bevechten ook het, ruimte voor werken, want ik denk dat economie, een gezonde economie zorgt ook voor het oplossen van maatschappelijke vraagstukken.

Thomas van Zijl: Is onze economie gezond op dit moment?

Marcel Michon: Hij is gezond. Maar ik voer regelmatig gesprekken met hoogleraren economie en die hebben toch wel wat kanttekeningen bij de grenzen van de groei. Dat is aan de ene kant de schaarse middelen, te weinig energie, te weinig arbeid et cetera. Maar ook de arbeidsproductiviteit - dus de toegevoegde waarde die we leveren - die blijft ook in een aantal sectoren behoorlijk achter. Dus we zijn nog steeds een rijk land, een relatief gezond land, maar we worden wel ingehaald.

Thomas van Zijl: Twee procent is besteden van onze ruimte aan werken. Marja, hoeveel procent moet ik dan ook nog rekenen voor zoiets triviaals als wonen?

Marja Appelman: Dat is net wat meer, maar niet eens zoveel meer. En wat heel veel provincies zeggen, is: als je de optelsom doet van alles van wat we nodig hebben, dan heb je twee keer mijn provincie nodig, zegt elke provincie. Dan kom je er niet bij. En er zijn... Dat soort overwegingen, tekort aan ruimte, te veel aan stikstof... Nou, je, we kunnen het allemaal al aanvoelen dat je op sommige punten toch echt al keuzes moet maken. En desalniettemin ben ik het ook wel eens met wat Frank zegt. Heel veel, daar hoeft je ook niet voor te kiezen. Dus ik denk dat je die dingen waarvoor je schaal nodig hebt en misschien wel een schaal groter dan Nederland waar je coördinatievraagstukken hebt, daar zal je keuzes moeten maken.

Marja Appelman: Daar waar ruimte echt nijpend is, daar zal je ook keuzes moeten maken. Maar de kleinere bedrijvigheid, en dat horen we ook van gemeenten: laat vooral vanuit bottom-up opkomen waar zij sterk in zijn, laat dat via evolutie uitgroeien. Ondersteun misschien in, dat samenwerking en met, tussen bedrijfsleven en onderwijs versterkt wordt, maar dat kan je dan laten gebeuren. Dus er is niet één antwoord voor alle vraagstukken.

Thomas van Zijl: En de keuzes die je wel moet maken... Want je zegt: soms gebeurt het en moet je het gewoon ook zijn gang laten gaan en wie weet komt er wel wat moois uit. De keuzes die je wel moet maken, waarom worden die - toch nog even inhakend op wat Joost net zei - niet gemaakt?

Marja Appelman: Daar zijn meerdere redenen voor. Dat is ook padafhankelijkheid, de tijd, gevestigde belangen. Dat is ook omdat je nu niet altijd kan zien wat de toekomst gaat brengen, wat dat, nodig zal zijn. Die energieonafhankelijkheid die we nu willen, dat wisten we nog niet, het belang daarvan, of werd nog niet breed gedragen, zo'n vijftien jaar geleden.

Thomas van Zijl: Dus dat heeft dan...

Marcel Michon: Je kunt zeggen: het niet maken van keuzes is slecht. Je kunt ook zeggen: we doen het zorgvuldig. Even... Een feit is ook dat... Laten we zeggen tien jaar geleden stonden er heel veel bedrijventerreinen ook leeg. In één keer kwam die xxl-logistiek - de distributie, die grote pakhuizen - en daar gingen gemeenten in één keer wel hun grond uitgeven. Bijvoorbeeld in Weert, dat heeft jarenlang eerst leeg gestaan. Dus het is ook zo, de tijd kan soms zo snel gaan dat het ook maar goed is dat je nadenkt over de keuzes die we moeten maken. Soms moet je het snel doen, maar niet altijd.

Thomas van Zijl: Leonie, als je zo het rijtje langsgaat, dan zou je er ook somber van kunnen worden. Er zijn talloze rapporten verschenen in Europees verband, maar ook landelijk, dat het toch echt de hoogste tijd is om in beweging te komen, want het vestigingsklimaat gaat naar de knoppen, ons concurrentievermogen, daar is niks meer van over. Maar als je gewoon kijkt naar de ranglijstjes die ook wel bestaan, dan zie je daar stevast aan de top: Utrecht.

Leonie Oosterwaal: Ja, dat klopt.

Thomas van Zijl: Dus ik kan me voorstellen: jouw werk is een makkie.

Leonie Oosterwaal: Dat zou je denken. Je zou denken als je verantwoordelijk bent voor het stimuleren van de regionale economie, dan kan je bijna achterover gaan leunen, zeker gezien de ligging van de plek, maar ook de beschikbaarheid van personeel. En toch lopen die ondernemers in onze regio inderdaad tegen een aantal vraagstukken op, ze zijn hier ook al genoemd: ruimte, netcongestie, talent. Dus daar zetten we vooral op in. En wij proberen ook heel sterk die ondernemers uit te dagen. Niet alleen te helpen dus om dat verdienvermogen te vergroten, maar ook uit te dagen: ga nou kijken of je met die bedrijvigheid en met die activiteiten die je hebt ook die oplossingen voor die maatschappelijke problemen kunt helpen realiseren.

Thomas van Zijl: Maar er gaat in de meest concurrerende regio van Europa toch meer goed dan fout? Of niet?

Leonie Oosterwaal: Er gaat een heleboel goed. Maar als je daar dus niet die aandacht aan blijft geven, dus bijvoorbeeld wat Marcel net zegt, de arbeidsproductiviteit, ook in onze regio loopt, zelfs die loopt terug. Dus hoe kunnen we slimmer gaan werken, arbeidsproductiever worden, want je wordt ingehaald. Dus daarom is die innovatie, dus

inzetten op bedrijven die nieuwe producten ontwikkelen, misschien ook wel kijken of er toch ook een bepaalde mate van destructie ook toegestaan kan worden of toegestaan...

Thomas van Zijl: Destructie is afbreken wat er nu is. Ja, we kunnen het ook chic noemen, maar dat betekent gewoon afscheid nemen, toch?

Leonie Oosterwaal: Maar het is best wel heel stabiel. Het aantal faillissementen loopt nu langzaam, loopt dat op. Maar het is... Eigenlijk voor een gezonde bedrijvendynamiek zou het heel goed zijn als daar wat meer dynamiek is, zodat er ook nieuwe bedrijven betere kansen krijgen, ook bijvoorbeeld op meer personeel. Dus dat zijn wel vraagstukken waar wij mee bezig zijn.

Thomas van Zijl: Is de man van de evolutie hier aan tafel, Frank, het daarmee eens of niet?

Frank van Oort: Ja, nou...

Thomas van Zijl: Toch niet.

Frank van Oort: Het verschilt ook wel heel erg per regio. Utrecht is een regio die is gespecialiseerd in bepaalde activiteiten. Heel veel zakelijke dienstverlening. Grootste werkgever is het ziekenhuis en de universiteit. Rotterdam heeft een Haven Industrieel Complex met chemie, met transport. En die zitten in een andere fase van hun levenscyclus. Die zijn veel volwassener en dan weet je: binnen afzienbare tijd moet daar een ander verdienmodel komen. En in het noordoosten hebben ze weer verschillende typen maakindustrie of landbouw of... Die ook in transitie zijn. Dus iedere regio heeft een ander traject en moet misschien ook afscheid nemen of juist dingen omarmen die anders zijn. En dat maakt de nieuwe Nota Ruimte, waarvan we wat inzicht hebben gekregen in dat REOS-traject, die maakt het ook duidelijk.

Frank van Oort: Er zijn verschillende typen regio's. Er zijn regio's die moeten transformeren, er zijn regio's die moeten intensiveren. Dus vooral Amsterdam, Utrecht, Eindhoven moeten vooral blijven doen waar ze nu al goed in zijn. Maar Rotterdam zou moeten transformeren en ook anderen moeten, wat ze dan noemen, vitaliseren. Ja, ze gebruiken alleen maar positieve termen voor wat er moet gebeuren. Ze zeggen geen afscheid nemen bijvoorbeeld. Maar er wordt, dat wordt dus wel onderkend, ook door beleid. De vraag is: hoe ga je het uitvoeren? Want sommige dingen lopen al langer en sommige dingen kun je ook niet zomaar afscheid nemen omdat we een internationale positie hebben. De haven van Rotterdam is er voor heel Europa. Dus...

Thomas van Zijl: Als ik jou toch vraag hoe sturend je daarin moet zijn of kunt zijn, wat is dan je antwoord? En wie moet er dan het stuur in handen hebben?

Frank van Oort: Als je het aan bedrijven laat, dan stuur je niet, want die zijn gewoon met hun markt bezig. Dus het moet een overheid zijn. Dat zegt Mariana Mazzucato ook van:

de enige die die macht heeft of die het geld heeft om transities te bewerkstelligen, dat zijn overheden. Liefst nog Europa, want die heeft veel geld. En dan wordt het een beetje top down en dat is nooit fijn. Maar aan de andere kant, als je het helemaal aan de markt laat, dan kom je misschien ook weer niet bij die missies terecht waar Mariana Mazzucato het over heeft.

Thomas van Zijl: Marcel, ik kan me zo voorstellen dat jullie ook wel eens worden geraadpleegd door gemeenten, regio's die denken: het kan hier wel een tandje innovatiever, misschien moeten we eens gaan nadenken over een campus. Maar wanneer werkt dat wel en wanneer werkt dat niet?

Marcel Michon: Een campus en ook een innovatiedistrict, dat zijn eigenlijk veel gehoorde begrippen de laatste tijd in de Nederlandse economie. En dat is natuurlijk altijd mooi als je innovatieve bedrijven hebt die ook weinig ruimte vragen, weinig milieuruimte vragen en toch heel veel verdienvermogen hebben. Uit onderzoek van ons en ook van andere bureaus blijkt dat campussen waar je bijvoorbeeld een sterke binding hebt met een universiteit en een ziekenhuis en een anchor tenant - dat is een groot leidend bedrijf, bijvoorbeeld in Zuid-Limburg is dat Medtronic - dat je die, die combinatie, dat dat een heel succesvol iets kan zijn om de economie aan te wakkeren. En je ziet ook dat op campusterreinen en innovatiedistricten de werkgelegenheid ook veel harder groeit dan op een gemiddeld bedrijventerrein.

Thomas van Zijl: Dat is... Dat wil iedereen wel. [crosstalk 00:19:08].

Marcel Michon: Dat wil iedereen, maar niet iedereen is in staat om dat natuurlijk te ontwikkelen. En je moet wel ook een, de juiste randvoorwaarden daarvoor hebben. En ik ben het met Frank eens dat... De economie van Nederland is heel gevarieerd en je zou eigenlijk in die transitie - dan wel evolutionair, dan wel revolutionair - toch de sterke punten van Rotterdam, namelijk toch de logistieke... Want ook in de gezondheidszorg in Utrecht hebben we heel veel logistiek nodig. Dus ik denk dat we de sterke kanten van onze economische speerpunten goed moeten gaan verbinden. En dan kan Nederland een heel mooi en welvarend land blijven.

Thomas van Zijl: Toch, Marja, zegt Joost hier: er bestaat een neiging om vooral hetzelfde te willen doen, bijna met elkaar te gaan concurreren in plaats van te gaan samenwerken, elkaar in de weg te gaan zitten. Hoe kun je dat proberen toch tegen te gaan?

Marja Appelman: Wat ik hoor van gemeenten is dat ze hierover wel degelijk met elkaar in gesprek zijn, maar dat ze soms daarbij ook de hulp willen van hetzij de provincie als dat de schaal is, hetzij het Rijk, Nederland als dat de schaal is. Maar soms ook moeten er keuzes worden gemaakt op Europees niveau. Dus ze vragen daarin wel regie. Dat hoor ik van lokaal. Ze zeggen heel veel kunnen we zelf, maar op sommige punten van... De plasticverwerking bijvoorbeeld wil je Europees bekijken. Maar sommige dingen kan je ook lokaal, zoals 30, 40 jaar geleden in Leiden die Bio Science Park is neergezet. Dat is,

dat heeft zich nu uitgewerkt tot mooie werkgelegenheid, mooie internationale bedrijven met kopposities internationaal. Dus sommige dingen kunnen ook lokaal.

Thomas van Zijl: Maar dan zou het mooi zijn dat er niet twintig kilometer verderop eenzelfde science park wordt neergezet, toch?

Marja Appelman: Precies. Dus dat zijn... Dus als dat niet op lokaal of provinciaal niveau kan worden gecoördineerd, dan moet je dat op nationaal niveau doen en dan moet je keuzes maken. En dat is het plan waar Joost het over had.

Leonie Oosterwaal: En een aanvulling ten aanzien van die innovatielocaties of campussen is dat ook wel heel erg afhankelijk van wat er is. Dus je kunt wel heel hard willen als overheid of als provincie: ah, dit was een, dit is een prachtige plek voor een campus, hier zijn alle ingrediënten aanwezig. En je kunt er heel erg hard aan trekken, maar het is ook wel heel erg afhankelijk van: zijn er inderdaad kennisinstellingen, is er een universiteit of een hbo die daar heel actief is, maar zijn er ook private partijen, vastgoedeigenaren, maar ook gewoon echt bedrijven die daar zich willen vestigen en juist ook dat ecosysteem versterken? Want alleen maar kennisinstellingen, dat is heel leuk, maar dan krijg je dus geen innovatie die ook daadwerkelijk tot de markt komt.

Thomas van Zijl: Klinkt een beetje alsof jij ook weleens aan iets getrokken hebt waarvan je van alles had verwacht, maar dat er niet helemaal uitgekomen is.

Leonie Oosterwaal: Zeker. En we hebben ook wel initiatieven in de regio... Of hiervoor werkte ik als consultant en dan kom je ergens op een plek waar, in een regio die zegt: maar wij zijn echt de regio van xyz - dus ik zal het nu niet noemen want dat zijn dan oude opdrachtgevers - maar wij zijn ook een valley. En dan ga je onderzoek doen en dan probeer je dat te onderbouwen en dan probeer je daar cijfers en materiaal bij te vinden en dan is dat toch best wel ingewikkeld. Dus het is aan de ene kant sturen en keuzes maken, maar het is ook heel goed bouwen op wat er aanwezig is. En dat zijn, ook naast publieke partijen, kennisinstellingen, ook heel duidelijk private partijen. Want zonder dat zou Bio, Leiden Bio Science zou er nooit geweest zijn als die daar niet...

Thomas van Zijl: En worden die private partijen vaak een beetje over het hoofd gezien? Of wordt dat niet als randvoorwaardelijk beschouwd?

Leonie Oosterwaal: Ik denk dat ze soms over het hoofd gezien worden. En ik denk ook dat niet alle bedrijven, niet al die private partijen de meerwaarde zien van zitten op zo'n campus, die kennisdeling die daar plaatsvindt. Een aantal wel en daar gaat het dus vaak heel goed, want die vinden dat heel prettig om met de burensamen te werken. Maar je hebt ook heel veel bedrijven die denken: oeh, dat vind ik toch wel heel erg spannend om mijn kennis te delen met de buurman. Dus je hebt ook een bepaald soort bedrijven nodig die daar dan een plekje vinden.

Marja Appelman: En als je het hebt over sturen dan zit dat heel vaak ook in de randvoorwaarden, hoorden we van gemeenten. Er is schaarste aan stikstofruimte, netcongestie, energie, dus... Water. En dat zijn wel zaken waar je als overheden over gaat of op kan sturen. Dus kijk, waar bedrijven zich willen vestigen, dat kan je maar beperkt sturen, de werkgelegenheidstromen idem. Maar deze randvoorwaarden die worden ook steeds nijpender en daar heb je dus ook wel plan en sturing voor nodig.

Thomas van Zijl: Waarvan je dus wel weet, als je het over die netcongestie hebt, dat dat een miljardeninvesteringen vraagt. En vermoedelijk komt dat ook wel los de komende jaren. Maar dat is niet per se dit jaar opgelost en ook niet volgend jaar.

Marja Appelman: Dus het is... Omdat er zoveel schaarste is, en dan gaat het niet alleen maar om economie en bedrijvigheid, maar moet je het hele pakket aan randvoorwaarden daarin ook accommoderend neerzetten.

Thomas van Zijl: Marcel?

Marcel Michon: Ik zat laatst bij een bijeenkomst over het begrip regionale meerwaarde. Heel veel regio's willen dan keuzes maken en dan zeggen ze: we willen alleen nog maar bedrijven die iets toevoegen aan ons DNA. Maar wat is dan je DNA? Dat weten ze vaak ook al niet helemaal. En dan...

Marcel Michon: We zijn een valley of een campus. En toen ging het over van: we willen graag dat bedrijven de regionale meerwaarde aantonen en dan is er misschien plek voor ze. Waarop die bedrijven zeiden: is dat dan een soort belastingformulier wat ik moet invullen? Of is dat een checklist? Wat is het? Daar was geen duidelijk woord op. Dus ik denk wel dat als we als beleidsmakers of in mijn geval als voorbereider van beleid keuzes willen maken, moet het wel helder zijn wat voor keuzes dan en hoe je anderen daar ook in kunt helpen.

Thomas van Zijl: Maar dit is eigenlijk toch, als ik het hier zo'n beetje op een rijtje zet, een valley, een campus, DNA, regionale meerwaarde. Je moet oppassen voor bullshit.

Marcel Michon: Ja. Het is wel... Het moet bedrijven... Je vraagt van: kunnen we bedrijven meer betrekken? Het antwoord is ja. Ik was gister bij een bedrijf wat voor 20...

Marcel Michon: Ja. Waar 20 miljoen is geïnvesteerd in waterstof. Dan roepen we ook al met zijn allen: dat is misschien wel de toekomst, misschien ook niet. Bedrijven investeren wel degelijk, maar we weten het vaak te weinig van elkaar. Dus meer contact zoeken, vraag die bedrijven ook om bijvoorbeeld de reflectie op die nota en laat ze meepraten en dan kom je tot betere oplossingen.

Thomas van Zijl: Kan het gevaar er inderdaad in schuilen dat veel bestuurders die hier eigenlijk invulling aan moeten geven nauwelijks begrijpen wat er op papier gezet is,

Frank?

Frank van Oort: Er zit wel een punt in dat... Je kan niet ieder bedrijf kennen natuurlijk, dus dat... En ieder bedrijf maakt zijn eigen keuzes. Je moet eigenlijk, de Nota Ruimte moet eigenlijk een kader scheppen wat zo adaptief en flexibel is dat het over tien jaar nog ruimte biedt aan economische ontwikkeling, aan woningbouw en aan... Dus dat zal wel hoog over blijven op een bepaald gebied en dan zal de invulling naar provincies gaan en naar gemeenten gaan. Dat snap ik wel als je een nationale nota maakt. En of dat bedrijven accommodeert, dat is eigenlijk een hele goeie vraag. Want ook met die onderzoeken over campussen, hebben we ook wel gekeken naar die bedrijven in die campussen.

Frank van Oort: Sommigen doen het heel goed, dus je trekt wel de beste bedrijven aan, maar een goed bedrijf in een campus en een goed bedrijf buiten een campus presteren even goed. Dus die voorwaarden die net geschetst werden van: die heb je nodig als randvoorwaarden, die gelden ook buiten de campus.

Thomas van Zijl: Je moet de middelmaat mee zien te krijgen op die campus, want dat is de categorie die er echt iets aan heeft.

Frank van Oort: En dan... Precies. En ondertussen heb je wel geïnvesteerd in die campus, dus ga je een kosten-batenanalyse maken van: wat stop je in een campus vergeleken met daarbuiten? Maar de bedrijven doen het even goed. Dan kun je afvragen of het wel een goede investering is.

Thomas van Zijl: Dan zal jouw antwoord denk ik bijna retorisch luiden?

Frank van Oort: Als het hetzelfde is, dan is het niet goed. Dus dan moet je nadenken: wat is dan echt die meerwaarde van die campus? Is er iets tot stand gekomen wat zonder die campus niet tot stand was gekomen? En als het alleen maar ligt in de uitsortering van de beste bedrijven. Oké, dat is een waarde van de campus. Maar als ze niet meer samendoen, bijvoorbeeld met het ziekenhuis of met de kennisinstelling, of met een, dan... En dan ken ik wel een aantal campussen waarvan ik denk: daar zie ik niet zozeer de meerwaarde van.

Leonie Oosterwaal: En het benadrukt ook wel dat een campus niet alleen een fysieke plek is. Dus een campus is juist een campus als daar ook dynamiek is, als er onderling contact is, als er echt ook sprake is van een community. Want dan krijg je innovatie, dan ontmoeten mensen elkaar. En dan de mate van innovatie en de toegevoegde waarde en hopelijk natuurlijk uiteindelijk ook de verhoging van die arbeidsproductiviteit echt wel plaats gaat vinden. Dus bij ons op het Utrecht Science Park... Wij noemen onszelf Heart of Health, kloppend hart van een gezonde samenleving.

Thomas van Zijl: Dat klinkt veel beter dan valley.

Leonie Oosterwaal: Ja, goed, hè? Dat zeggen wij niet voor niks, want daar zitten heel veel bedrijven die zich bezighouden met life science en health, dus die gezondheidsmetropool in combinatie met de gezonde leefomgeving. Utrecht kent de gelukkige omstandigheid dat we heel veel stedelijk gebied hebben, maar altijd in nauwe verbinding met mooie natuurgebieden. Dus dat maakt ook waarom we die titel met trots dragen. Ook erkend trouwens door de Europese Commissie, waren we ook heel blij mee.

Thomas van Zijl: Maar dit is toch allemaal in de stad Utrecht? Ik kan wel [crosstalk 00:28:50]...

Leonie Oosterwaal: Nee, dat gaat echt over de hele regio. Want als je het echt hebt over die gezonde leefomgeving, dus hoe gaan we gezonde wijken bouwen, slimme mobiliteit inrichten, omgaan met energietransitie, dan zit die kennis vooral ook buiten de stad.

Thomas van Zijl: Maar dat kom ik ook tegen in Zeist en in Woerden?

Leonie Oosterwaal: Ja, en in Amersfoort bijvoorbeeld. Veenendaal is ook nog een grote gemeente bij ons in de provincie. Dus daar vindt dat allemaal zeker plaats.

Thomas van Zijl: Tot slot: wat is nou een keuze die als het lukt morgen gemaakt moet worden zodat we daar in 2050 of -60 profijt van hebben? Eén keuze, Marcel.

Marcel Michon: Inzetten op innovatieve bedrijven en niet zozeer de uitvoering daarvan qua productie in Nederland willen hebben, maar meer worldwide en 'bring in the Dutch' in plaats van 'make it here', want we hebben gewoon te weinig ruimte.

Thomas van Zijl: Kan je dat nog even vertalen, 'bring in the Dutch', 'make it here'?

Marcel Michon: Als je innovatieve mensen en ondernemers hebt die ook in het buitenland bedrijven weer kunnen helpen, wat we bijvoorbeeld met de kassenbouwers doen in Azië, met de rozenkwekers in Afrika, dan heb je in feite een mooie economie die je met zijn allen opbouwt zonder dat je alle ruimte hier benut om het ook te bouwen.

Thomas van Zijl: Dus dan mogen zij de lasten hebben.

Marcel Michon: Nee. En de lusten.

Thomas van Zijl: Ook de lusten?

Marcel Michon: Tuurlijk, want dan bouw je mee aan een economie die gewoon wereldwijd is. En dat staat een beetje haaks op alle handelsbeperkingen van dit moment, maar die gaan hopelijk ook weer een keer verdwijnen.

Thomas van Zijl: Marja, wat zou jouw keuze zijn die je nu maakt waar je later de vruchten van plukt?

Marja Appelman: Kijk wat voor de economie we willen zijn over die 30, 40 jaar en dan op Europese schaal dat ook doen en dan kijken van: op sommige punten moet je gaan sturen. Heel veel kan evolueren, maar ook weten waar je op moet sturen, wie je wil zijn over 30, 40 jaar.

Thomas van Zijl: Frank?

Frank van Oort: Ik denk dat voor de toekomst de achilleshiel is en blijft de arbeidsmarkt. Dus ik zou investeren in talent wat we nodig hebben om die toekomstige sectoren en die toekomstige economie ook vorm te gaan geven. En die hebben we ook...

Thomas van Zijl: Maar dat is talent dat je dan van buiten haalt, dat moet ergens wonen uiteraard.

Frank van Oort: Ja, en we moeten ze zelf opleiden. Ik zit zelf ook op een universiteit, maar... We moeten mensen opleiden om die transities uiteindelijk ook vorm te gaan geven. En op dit moment hebben we het over strategische autonomie terughalen van productie. Dat kunnen we eigenlijk helemaal niet, want we hebben die skills helemaal niet meer bij ons. Dus we moeten zorgen dat we die wel krijgen. Dat is voor lange termijn goed voor nieuwe sectoren en voor bestaande sectoren.

Leonie Oosterwaal: In aanvulling op Frank ook dat we niet alleen nieuw personeel moeten scholen, maar ook bestaand personeel moeten bijscholen. Maar ik ga het toch hebben over die circulaire economie, want ik verwacht echt dat we dat heel erg hard nodig hebben. Ruimte voor die circulaire economie. Natuurlijk, we gaan nog steeds over de grenzen, maar voor onze grondstoffen zullen we toch ook moeten kijken hoe we dat veel dichterbij, veel lokaler, veel meer en met kortere afstanden kunnen...

Thomas van Zijl: Ik zie enige frictie met de aanbeveling van Marcel.

Leonie Oosterwaal: Dat weet ik niet. Volgens mij is het en en. Ik denk dat je die kennis heel goed kunt exporteren, maar we zullen... Voor onze eigen behoefte aan grondstoffen en onze eigen hergebruik van grondstoffen zijn we toch ook echt zelf verantwoordelijk. En dat kunnen we niet allemaal in het buitenland [crosstalk 00:31:58].

Thomas van Zijl: Dat wordt de volgende trendtalk. Ik dank Marcel Michon, managing partner van Buck Consultants International, Leonie Oosterwaal, hoofd Economische Zaken bij de provincie Utrecht, Frank van Oort, professor regionale en stedelijke economie van de Erasmus Universiteit in Rotterdam en Marja Appelman, directeur-bestuurder van Platform31. Deze trendtalk maakt deel uit van onze jaarlijkse serie podcasts over trends en vraagstukken die samenhangen met de vier opgaven waarop Platform31 zich richt: wonen en ruimte, duurzame ontwikkeling, sociale inclusie en leefbaarheid en economie en bestaanszekerheid. Meer informatie over de ruimtelijk economische toekomst van stedelijk Nederland vind je op onze website platform31.nl. Als je op de hoogte wil blijven van wat we over dit onderwerp publiceren, abonneer je dan op onze nieuwsbrief. Tot de volgende trendtalk.